2

O R D O

AD DANDAM POENITENTIAM

Ex insigni Rituali Codice Membranaceo XI. Saeculi Bibl. Canonicor. Reg. S. Salvatoris Bononiae

NUNC PRIMUM IN LUCEM EDITUS

Accedit Appendix aliorum Ordinum antiquorum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMAE
TYPIS LAZZARINIIS
MDCCXCI.

PRAESIDUM FACULTATE

Digitized by Google

Eminentiſsimo, ac Reverendiſsimo Principi

GUILLELMO PALLOTTA

S. R. E. CARDINALI,

ET S. CONGREGATIONIS CONCILII PRAEFECTO

D. VINCENTIUS GAROFALI

CANONICUS CONGR. RHENANAE SS. SALVATORIS

S. D.

POEnitentialem venerandae antiquitatis ordinem, cui paucos pares habet Italia nostra, quique Catholicam arcanae poenitentiae doctrinam adversus Diſsidentes illustrat, Nomini Tuo consecro, Vir Eminentiſsime! Habes in eo monumentum vetere illa,

Digitized by Google

ac sane rara integritate Tua, religione, & mirifico in rem omnem sacram amore plane dignum. Habes grati, atque obsequentis animi mei significationem: hominis nempe, quem & praeclaris beneficiis devinxisti Tibi, & eo officii genere ornasti, quo, dum sacris Eminentiae Tuae studiis nonnullam dat operam, suavissima sermonum sapientiaeque Tuae floret consuetudine. Ergo quod Te maxime decet: a me vero praecipue debetur Tibi, aequi bonique, pro humanitate Tua, Cardinalis Amplissime, consulito. Vale.

E Canonica S. Petri ad Vincula Postr. Kal. April. 1791.

Digitized by Google

ADMONITIO AD LECTOREM.

ORdinem, quem edo, descripsi Bononiae ex Rituali Codice XI. Saeculi, Bibliothecae nostrae S. Salvatoris. Is codex est, cujus divitias Trombellius in suis de Sacramentis libris sparsit: pro quibus cum eo, quasi cum altero Edmundo Martene viri docti gratulati sunt (Vid. ejus Vitae Commentar.) Laudatur ergo ab eo Codex soepissime. Laudatur item a cl. Zaccaria in bibl. Rituali tom. I. pag. 149., tum etiam a doctissimo Cardinali Borgia, qui ex eodem Kalendarium luce plane dignum, Romae vulgavit tom. II. Anecdotor. Litter. Jam vero Venetus codex dictus ab Trombellio est, ab aliisque: interdum etiam ab illo Venetus, vel Torcellanus. Ego vero quamquam Venetum dici posse ajo ob communes ritus apud Venetam Ecclesiam, Torcellanamque servatos (vid. Flam. Cornelium mox laudandum in praef.); statuerim tamen ad hujus Ecclesiae Clericos, seu Canonicos proprie pertinuisse. De Ecclesia suspicionem injecit Trombellius ipse; auxit deinde auctoritas P. Bernardi a Venetiis, qui Chardonii historiam Sacramentorum italicae donavit linguae, illustravitque. Is enim extremo capite Sacramenti poen., nulla interposita dubitatione, asserit: ad Torcellanam Ecclesiam Ordinem nostrum pertinuisse: viderat enim, opinor, illum, Trombellii beneficio. Tandem ut id statuerem, fecit Litaniarum h. Cod. comparatio cum MenologioTorcellano aFlaminioCornelio edito ad calcem monumentorum Ecclesiae Torcellanae. Nam in utroque monumento iidem memorantur Sancti, qui proprie hanc Ecclesiam attingunt. Quod de Clericis seu Canonicis injeci, perspicue demonstrant tum argumenta, quae Emus Borgia attulit Lectorem monens: tum etiam Ordo ad dandam Clericis poenitentiam, qui in hac editione laicalem Ordinem consequitur. Consule generalem peccatorum accusationem, quam facit Clericus, ex qua etiam facile assequeris regulam Canonicam, uti ajunt, eos Clericos professos esse. Quod vero ad Saeculum XI. pertineat Ordo noster, multis duo lau-

dati auctores demonstrarunt, & ex notis musicis nitide intelligitur, quarum specimen suo loco exhibemus. Ergo, ne actum agam, non id nunc ego persequar. Unum tamen praeterire non possum: nempe *procul dubio jam pridem compositum, & a fidelibus usurpatum fuisse hunc Ritualem librum*: quod Tromb. ipse affirmat in Ord. Off. Eccl. Sen. pag. 488., demonstrat vero tom. II. extr. unct. pag. 127. De praestantia codicis hoc breve dicam, quod memorabile est: P. Castellanum, & Cardinalem Sanctorium; hunc in Rituali, quod vulgô Romanum dictum est, elaborando: illum in Sacerdotali Romano adornando (duos omnium judicio, nobilissimos libros) rituali nostro usos, magnam rituum atque adeo verborum partem in rem quemque suam transtulisse. Vid. soepe memorati Trombellii tom. II. extr. unct. pagg. 140. 400. &c. Nunc de ipso Ordine quid tandem admonebo? Sacramentalis ille confessionis methodum tibi offert distribute ac nitide, ut non ita facile parem habeas in aliis ordinibus, qui ad Italiae Ecclesias pertinuerunt: id, quod de Ordine ad dandam Clericis poen. in primis dictum volo. Ceterum non parum conspirat noster Ordo cum Romano antiquissimo, cumque Egberti poenitentiali. Valde etiam similis est poenitentiali Bobiensi, quem e duobus antiquis mss. Muratorius consarcinavit; cui Viro magno, antiquitatis helluoni, majorem gratiam haberemus, si duo haec monumenta fortasse vetustate imparia: quaeque conferri magis, quam permisceri volebant, distincte edidisset. Ast id obiter. Confer etiam, si libet, nostrum Ordinem cum Barensi illo a Catalano edito tom. III. Comment. in Pontit. Rom., imo cum quotquot editis nobilioribus: conjicies tute ipse, me tacente, quid de nostri praestantia tenendum sit. Declarabunt id etiam adnotationes interdum, quas, uti magis expedire visum est, suis locis accommodavi. Eas dare, difficile non mihi accidit in tanta, qua abundat Bibliotheca nostra, librorum copiâ, delectuque, singulari prorsus cl. Monsacratii Praesulis nostri Generalis beneficio. Minuta quaeque persequi nec licuit, nec libuit. Leves errores ortographiae, in quos incidi, emendavi, ne fastidium crearet lectio: nam-

que scriptionis genus, pro more ejus saeculi, barbarum nonnihil est, atque interdum asperum. Sic *dampnare* pro damnare; *set* pro sed; *aud* pro aut. Redundant etiam manifeste in codice nonnullae voces: has dispunxi. Compactae aliae sunt, quae dividendae: has ego divisi. Si quae tamen graviora menda sunt, Lectoribus subjicio; atque haec erant de ordine nostro praemonenda. Appendix sequitur. Habes in ea Othmari ad discipulos allocutionem; est enim lectu digna. Hanc verbatim, uti jacet, descripsi ex historia poen. publ. P. Geraldi Zurcher. Devixit Othmarus anno DCCLX. Habes deinde poenitentialem Ordinem desumptum ex praenobili Codice Veliterno ined. Saec. XI., quem S. Petrus Damiani ejus urbis Episcopus e Cassinensi Monasterio allatum primariae ejusdem urbis Ecclesiae dono reliquit. Debeo hujus rei notitiam, Ordinemque ipsum Emo Cardinali Borgia, qui litteratissimus ipse quum sit, litteras, & bona omnia studia fovet, atque ornat. Tandem habes ejusdem saeculi Farfensem Ordinem, praestantem & ipsum, atque hactenus ineditum, quem humanissime mihi cl. Amadutius communicavit. Eos edere visum est, servata ea ratione ortographiae, quam qui e codicibus descripsere, retinendam existimarunt. His utere Lector benevole, & Vale.

Mediator Dei, & Hominum Christus Jesus, quo plenius in nos misericordiae suae divitias effunderet, figmentum nostrum miseratus, ad reparandos eos, qui a Baptismi gratia quandocumque excidissent, tradita Ecclesiae Praepositis potestate remittendi, ac retinendi peccata, Sacramentum Poenitentiae instituit; cujus vi, & efficacia, qui ad id accederent rite dispositi, ac peccata confessi, per Sacerdotis absolutionem peccatorum veniam consequerentur. Constans haec fuit de hoc insigni Christi beneficio, & ab Apostolicis usque ducta temporibus perpetua Ecclesiae praedicatio. PIUS VI. P. M. in Litt. Apostol. *Mediator Dei, & hom.* co. Eyb. &c. anno MDCCLXXXIV.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro Sac. Palatii Apoſtolici.

F. X. Archiep. Lariſs., ac Viceſg.

IMPRIMATUR.

Fr. Th. Maria Mamachius Ord. Præd. Sac. Palatii Apoſtolici Magiſter.

Digitized by Google

INCIPIT ORDO (1)

AD DANDAM POENITENTIAM

QUando venerit poenitens ad Sacerdotem, clauso ostio Ecclesiae, dicat ei, ut prosternat se in oratione foris atrio (2); & Sacerdos incipiat Tertiam, & finiat cum oratione sua secundum ordinem. Postea jactet se Sacerdos ante altare in secreto, & dicat: ,, Pater noster. & ne nos.
,, Cap. Proba me, Domine, & tenta me.
,, Ure renes meos, & cor meum.
,, Non veniat mihi pes superbiae.
,, Et manus peccatorum non moveat me.
,, Muro tuo inexpugnabili circumcinge me.
,, Et armis tuae potentiae protege me semper, Deus ,, meus.
,, Ne perdas me, Domine, cum iniquitatibus meis.
,, Neque in finem iratus reserves mihi mala mea.
,, Pone, Domine, custodiam ori meo.
,, Et ostium circumstantiae labiis meis.
,, Ut non declinet cor meum in verba malitiae.
,, Ad excusandas excusationes in peccatis.
,, Exurge Domine: adjuva me.
,, Et libera me propter nomen tuum.
,, Oratio. Domine Deus omnipotens, propitius esto mihi ,, peccatori, ut condigne possim tibi gratias agere: quia ,, me indignum propter tuam misericordiam ministrum fe- ,, cisti officii Sacerdotalis: & me exiguum, humilemque ,, Sacerdotem mediatorem constituisti ad orandum, & in- ,, tercedendum ad Dominum Jesum Christum pro peccan- ,, tibus & ad poenitentiam revertentibus. Dominator Do- ,, mine, qui omnes vis salvos fieri, & ad agnitionem ve- ,, ritatis venire: qui non vis mortem peccatoris, sed ut

(1) Ratio, modus poenitentiae Sacramentum administrandi.
(2) En flentem, fere actum si esset de solemni antiquiore canonica poenitentia, quae saeculo Ecclesiae VII. emolliri coepit.

BIBLIOTECA ... VITTORIO EMANUELE

„ convertatur, & vivat; suscipe orationem meam, quam „ fundo ante conspectum clementiae tuae pro famulo tuo „ (pro famulis tuis) vel pro famula (vel pro famulabus „ tuis) quae (qui) ad poenitentiam venit (veniunt): tri- „ bue ei (eis), quaeso, remissionem omnium peccato- „ rum. Per. (1) „

Deinde Sacerdos accipiat poenitentem emendationem vitiorum suorum promittentem per manum dextram: & ducat eum ante Altare, si est Presbyter, aut Monachus, aut Clericus. Si vero est Laicus, vel femina, stet ante atrium, & interroget eum, si jam confessus fuit, & si illam confessionem bene observavit (2). Si autem dixerit: bene observavi, dicat Presbyter: Deo gratias. Si vero dixerit: non totam observavi, promittat emendationem exinde. Inde perquirat, si est debitor alicui homini: & si est, promittat reddere, quod debet. Et si cum fratribus vel sororibus iram, vel odium habet, faciat ei promittere, ut dimittat omnem iram, & inimicitiam ex corde. Si non vult dimittere (3), non suscipiat eum. Si autem omnibus pepercerit, qui sibi offensi sunt, suscipiat eum ita interrogando: = *Interrog.* Fili, vel Soror, vis agere veram poenitentiam, & convertere te de malo ad bonum? *Resp.* Volo. *Interr.* Abrenuncias Sathanae operibus, & omnibus pompis ejus? *Resp.* Abrenuncio.

(1) Hanc precandi formulam eamdem esse video atque illam ex antiquitate sacra desumptam, propositamque Sacerdotibus ad recitandum a S. Carolo Borromeo in sua ad Confessarios Instructione. Aureus hic liber Clero quoque Romano tamquam *coelesti sapientia plenus* propositus est. *Utinam eum soepius Confessarii in manibus haberent!* ajebat Bened. XIV. Vid. Tomo III. Bull. pag. 126.

(2) Annon haec interrogatio respondet illi, qua hodiernum Rituale Rom. jubet: primum omnium a poenitente exquiri, quam pridem confessus sit?

(3) In Ordine ad dandam poenitentiam ante extremam unctionem desumpto ex hoc ipso Codice, editoque a Trombellio Tom. II. extr. unct. additur hoc loci *salva sua lege*: quae voces occurrunt in antiquis aliis poenitentialibus. Jam sic eas noster editor explicavit: „ respicit „ ad leges, quae ex remoto Septemtrione in Italiam delatae in ali- „ quibus locis vigebant: quibus praescribebatur, ut taxata cuilibet „ injuriae quantitas pecuniae pro ejus dimissione solveretur „.

Interr. Vis dimittere omnibus, qui in te peccaverunt, ut Deus omnipotens dimittat tibi omnia peccata tua? *Resp* Volo. *Interr.* Credis in Deum Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum? *Resp* Credo. *Interr.* Credis, quod istae tres Personae Pater, Filius, & Spiritus Sanctus tres personae sunt, & unus Deus? *Resp.* Credo. *Interr.* Credis, quod in eadem carne, in qua vivis, in ipsa resurgendus eris in die judicii, & recipere sive bonum, sive malum, quod egisti? *Resp.* Credo. *Interr.* In Deum, & in sanctam resurrectionem credis? *Resp.* Credo. *Interr.* Credis in Baptismum? *Resp.* Credo. Dic mihi modo orationem Dominicam, & Symbolum (1). *Interr.* Vis peccata, quae commisisti a die nativitatis tuae usque modo manifestare coram Deo omnipotente, & me indigno famulo suo? *Resp.* Volo. Tunc faciat eum dicere tribus vicibus: In manus tuas, Domine, commendo Spiritum meum. =

Postea suscipiat eum Sacerdos in suas manus, & dicat hunc versum: „ Suscepimus Deus misericordiam tuam in „ medium templi tui. Secundum nomen tuum Deus, ita „ & laus tua in fines terrae: justitiâ plena est dextera tua, „. Et dicat: „ Dominus custodiat te ab omni malo: custodiat „ animam tuam Dominus. Dominus custodiat introitum „ tuum, & exitum tuum ex hoc, nunc, & usque in saecu- „ lum. Gloria Patri &c. Kyrie eleison &c. (sequuntur Li- „ taniae) (2). Tunc prosternat se poenitens in terra: & dicat poenitens hos psalmos: „Domine, ne in ira tua arguas „ me, neque in furore tuo corripias me &c. (3) Pater no- „ ster. Cap. Salvum fac servum tuum (ancillam tuam) &c.

(1) Qui haec seorsim a praemissis, ac consequentibus legeret, de baptizando plane agi reputaret. Ita. Namque homo lapsus post baptismum fluminis pristinam integritatem recuperare nequit absque laborioso alio baptismo, ut loquuntur Patres.

(2) Abstinemus ab his Litaniis edendis; dedit enim eas Trombellius in auctario Tomi III. de Sacram. extr. unct., quo loci antiquas alias subnectit, atque opportune illustrat.

(3) Ommittimus hunc, & sequentes psalmos brevitatis gratiâ; monemus tamen, paullo aliter in codice nostro scriptos, quam in vulgato textu; sed ut plurimum manifeste errat codex noster.

,,Oratio. (1) Domine Deus omnipotens, qui offensione
,, nostra non vinceris, sed satisfactione placaris, respice
,, quaesumus, super hunc famulum tuum (famulam tuam)
,, Ill (2), qui se tibi peccasse graviter confitetur. Tuum est,
,, Domine, absolutionem criminum dare, & veniam laxare
,, peccantibus: qui dixisti poenitentiam te magis velle,
,, quam mortem. Concede ergo huic famulo tuo, ut poe-
,, nitentiae tibi excubias celebret, & correctis actibus, ad
,, diem judicii cum fructu poenitentiae pervenire merea-
,, tur. Per. Ps. Miserere mei Deus (*usque ad vers.* Cor
,, mundum crea in me Deus.) Pater. Cap. Salvum fac.

,, Oratio. Deus, cujus indulgentia nemo est, qui non
,, indigeat, memento famuli tui Ill.; qui lubricam terreni
,, corporis fragilitatem diligens gratiâ tua est nudatus; quae-
,, sumus, ut des veniam confitenti: parce supplici tuo; ut
,, qui suis meritis accusatur, tua miseratione salvetur. Per.
,, Ps. Deus in nomine tuo &c. Pater. Cap. Salvum fac.

,, Orat. Deus, sub cujus oculis omne cor trepidat, &
,, nullae conscientiae non pavescunt, propitiare omnium
,, gemitibus, & cunctorum medere vulneribus, ut sicut ne-
,, mo nostrûm liber est a culpa, ita nemo sit alienus a ve-

(1) Tum haec oratio, tum consequentes fere omnes locum habent in Sacramentario Gelasiano Ven. Thomasii, in Sacram. Gregoriano Menardi, in antiquo Ordine Romano Mabillonii. Communes etiam sunt aliis Ordinibus: in quibus tamen, quemadmodum in nostro, paullo perturbate, & cum nonnullo discrimine passim leguntur. Sed perturbatio haec ipsa venerandae antiquitatis imaginem spirat. Neque enim vetustis temporibus liturgicae res ad perpolitam eam formam redactae erant, quam sequioribus saeculis obtinuerunt. Vid. Ballerin. in praef. ad Sacram. Leonis pag. X. Interea unum praemoneo: hisce orationibus Sacerdotem poenitenti adprecari a Deo poenitendi gratiam, bis delictorum veniam, nuptialis vestis restitutionem, dimissionem poenae aeternae, perseverandi gratiam, absolutionem. Ast supplicandi lex, credendi lex est. En igitur dilucide propositam tibi effectuum hujus Sacramenti fidem.

(2) Notum est, *Ill.* indicare nomen ponendum, idemque valere, quod nunc *N.* Hanc litteram N. loco proprii nominis Menardus ad Sacram. S. Greg. paullo ante annum M. poni coepisse putat. Mabillonius ante annos octingentos. Annon vel haec ipsa minutula observatio antiquitatem codicis, ex quo noster descriptus est, confirmaverit?

„ nia . Per. Psalm. Miserere mei ; Deus , miserere mei :
„ quoniam in te confidit anima mea &c. Pater. Cap. Sal-
„ vum fac .

„ Orat. Majestatem tuam , Domine , supplices depre-
„ camur, ut famulum tuum (famulam tuam) Ill. longo lan-
„ guore poenitentiae maceratum , miserationis tuae veniam
„ largiri dignatus es : ut nuptiali veste recepta , ad regalem
„ mensam , unde ejectus fuerat, mereatur intrare. Per. (1)
„ Psalmus . Deus misereatur nostri , & benedicat nos &c.
„ Pater . Cap. Salvum fac .

Orat. Petimus , Domine Deus noster , conditor coeli ,
„ & terrae , ut hilari vultu respicere digneris super hunc
„ famulum tuum , & omne vinculum peccatorum laxare ei
„ jubeas , quem (quam) hodie ad medicamentum poeni-
„ tentiae pervenire fecisti . Da ei , Domine , humilitatem
„ perfectam , mansuetudinem quietam , caritatem fraterni-
„ tatis , tolerantiam corporis : fac , eum relinquere omnem
„ concupiscentiam hujus saeculi , tibique soli Domino pu-
„ ra mente & devoto corde servire jubeas , quia tu dixisti :
„ nolo mortem peccatoris , sed ut convertatur & vivat .
„ Libera , Domine , animam famuli tui a judicio gehennae
„ ignis , & a laqueo diaboli : mitte Angelum tuum prote-
„ ctorem , qui eum custodiat omnibus diebus vitae suae .
„ Per . Psalm. Domine Deus in adjutorium meum inten-
„ de &c. Pater . Cap. Salvum fac .

(1) Primum omnium emendanda est haec oratio ex aliis Ordinibus in vulgus editis, qui passim habent: *famulo tuo . . . macerato . . largiri digneris* . Deinde monendum , ab antiquo tempore dici eamdem consuevisse , quum post exactum publicae poenitentiae stadium , postrema impositione manuum fideles reconciliabantur . Tandem , falli Morinum , qui in ea prece Sacramentalem poenitentis moribundi reconciliationem stabilivit , tamquam a majoribus usurpatam . Usurparunt certe illi , sed pro Canonica reconciliatione & publica , non Sacramentali & privata: quo factum est, ut eâdem Diaconi ipsi usi sint, a quibus moribundi poenitentes Sacramentaliter absolvi nec debebant , nec poterant . De Morino errante vide Edmundum Simonnetum artic.IV. Disput. de forma Sacram. poen. De Diaconis absolventibus vide Bened.XIV. de Syn. Dioecos. lib.VII. cap. XVI.

„ Orat. Deus justorum gloria , & misericordia peccato-
„ rum, da huic famulo tuo (famulae tuae) Ill. plenam indul-
„ gentiae veniam : poenitentiae locum exoratus indulge ;
„ ut qui peccata praeterita deplorat , futura mala non sen-
„ tiat , neque ulterius lugenda committat . Dimitte ei , Do-
„ mine , omnia crimina & in semitis eum justitiae placatus
„ restaura : ut securus mereatur deinceps inter justos & bo-
„ nos currere , & ad aeternae vitae praemia pervenire .
„ Per . Psalm. Benedic anima mea Dominum : & omnia in-
„ teriora mea nomen sanctum ejus &c. Pater . Cap Sal-
„ vum .

„ Orat. Omnipotens sempiterne Deus, qui peccatorum
„ indulgentiam in confessione celeri (1) posuisti : succurre
„ lapso (lapsae), miserere confesso (confessae) ; ut quem
„ (quam) delictorum catena constringit , magnitudo pie-
„ tatis absolvat . „

Tunc surgat poenitens (2), praedicetque ei Sacerdos his verbis : Pius Dominus & misericors per prophetam nos exhortatur ad poenitentiam , dicens : convertimini ad me in toto corde vestro , in jejunio , & fletu , & planctu , quia nolo mortem peccatoris , sed ut convertatur , & vivat ; & ite-

(1) *In confessione celeri* legit Sacramentarium Gelasianum : legunt & passim poenitentiales Ordines . Jam vero *celer* confessio est prompta , parata , devota , inquit Menardus , non invita & coacta . Recte ille . Sed an legendum *sceleris*? Ita plane in antiquissimo Theodori cap. XIII. ex editione Petiti ; atque ita ptius in primigeniis codicibus lectum fuisse suspicor . Non tamen dissimulo , rite a S. Carolo , cum eoque a Theologis praecipi , ut confessio *accelerata* sit .

(2) Innuit heic Ordo, stetisse antiquitus poenitentes, quum a Sacerdotibus monerentur, aut quum de peccatis sese deinde accusarent. Plerumque tamen Sacerdotibus assidebant, quemadmodum antiquus Romanus Ordo demonstrat, & poenitentiales libri in vulgus editi. Idem nunc in more apud Graecos positum est . Quamquam veteres illi soepius non in scamno , aut sella , sed humi assidebant habitu corporis humili, & lacrymabili . Monachi & ipsi sedebant ; id enim productior confessionis Ordo postulare videbatur. Pueri stabant , quod breviusculae eorum confessiones solebant esse . Ceterum omnes humi strati poenitentiam petebant , itâque etiam impositioni manuum subiiciebantur: quod fortasse nota illa calumni Ethnicorum nata est a Minutio Felice in Octavio memoriae prodita .

Digitized by Google

rum dicit: Peccator in quacumque hora conversus fuerit, & ingemuerit, omnia peccata ejus in oblivione erunt coram me. Non recusemus ergo in hoc saeculo poenitentiam agere, ut possimus, Deo auxiliante, inferni poenas evadere, & ad aeternam beatitudinem pervenire. Crede ergo, beatissime frater (soror) in Deum Patrem omnipotentem, & in Filium ejus Dominum nostrum, & in Spiritum Sanctum ab utroque procedentem, unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in Unitate: & dilige eum ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota virtute (1), & proximum tuum sicut te ipsum. Convenit te, frater (soror), qui in sancto baptismo mundatus es, & mandata Dei promisisti custodire, ut declines ab omni opere malo, & festines in omni opere bono perseverare; quia nescis, quamdiu in hac vita misera, brevi, & caduca, fragili, & temporali, quae est plena scandalo, ruina, & omni iniquitate manere debeas. Quid prodest hic uti temporalibus bonis, & in futuro sempiternis gaudiis carere, & aeternis flammis in aeterno cruciari? Ideo precor, & moneo te; si quo modo fuisti cupidus, aut avarus, & aliena malo ordine tollebas, & ut tua injuste retinebas, deinceps sis in eleemosinis largus (larga) pauperibus, viduis, & orphanis bene faciendo pro peccatis tuis, & omnium Christianorum, Missas pro Deo offerendo, ut quidquid per cupiditatem, aut avaritiam peccasti, a Deo tibi dimittatur (2).

(1) Quam bene hujus cedro dignae monitionis tenore comprehenduntur *dispositiones*; quas vocant, ad poenitentiae Sacramentum conferendas, ut justificationem impetremus! Expressum fere heic habes caput VI. [sess. VI.] Concilii Tridentini. Notari prae ceteris merentur eae voces: *dilige eum ex toto corde &c.*, quae quidem placebunt, opinor, mirifice amoris initialis propugnatoribus.

(2) Bene est. *Redemptionum* medio aevo usitatarum reprehensores, eleemosinas indictas heic legent pauperibus, viduis, orphanis profuturas. Neque vero Muratorius haberet hoc loco, quod pungeret stilo illo suo: vir certe magnus; sed, nescio quo fato, non ita semper, ut decebat, erga Ecclesiam sanctam bene animatus. Eum ut nunc memorem, facit dissertatio LXVIII. antiq. ital. med. aevi, tom. V., in qua minutiora persequens, & diligentiam scribendi in indiligente antiquitate, quam barbaram non injuriâ appellat, confingens, fastidiose rimatur; an in vetustis poenitentialibus *primum* servis Dei (Cle-

Digitized by Google

Si ebriosus , vel gulosus fuisti , modo sobrius sis , & abstinens , & parcus in cibo & potu : ut caro sit laeta , *&* quae *per* (1) superfluitatem te traxit ad culpam, eadem afflicta reducat ad veniam. Si fornicator (fornicatrix), vel luxuriosus (luxuriosa) , aut adulter (adultera) fuisti ; sis purus , & castus , & continens , quia Apostolus dicit : fugite fornicationem . Omne peccatum quodcumque fecerit homo , extra corpus est : qui autem fornicatur , in corpus suum peccat . Et in alio loco ait : Omnibus peccatis fornicatio major est : fornicatio antecedit omnia mala . Si fuisti iracundus , sis patiens , quia Dominus ait : Beati pacifici , quoniam filii Dei vocabuntur . Si fuisti tristis pro temporalibus damnis , adquire coelestia gaudia sine fine manentia . Si fuisti otiosus , & piger in Dei servitio , & negligens , modo sis studiosus , & festinus , & perseverans in bono , quia scriptum est : otiositas inimica est animae . Si superbus , & arrogans fuisti , operante maligno , nunc humilis & quietus sis , quia Salvator ait: qui se humiliat, exaltabitur : & qui se exaltat , humiliabitur . Si fuisti detractor , & maledicus , modo quietus , & benignus sis , bonorum operum annunciator , & malorum refutator . Si in verbis otiosis , & malis cogitationibus retro intentus fuisti , dehinc in eloquiis puris , & mundis meditationibus sis intentus & perseverans , quia Dominus dicit : de omni verbo otioso , quod locuti homines fuerint , reddent de eo rationem in die judicii . Nolite jurare neque per coelum , neque per terram , neque per caput tuum . Sit sermo vester : est , est : non , non ; quod autem his abundantius est , a malo est . Noli dicere mendacium , quia peccatum est . Scriptum est : os , quod mentitur, occidit animam . Fuge inhonesta verba . Vanus sermo cito polluit mentem . Multiloquium noli amare , quia scriptum est : in multiloquio non effugies

ricos , & Monachos subaudi) , & sacro Altari ; *deinde* pauperibus consultum sit : quasi ex hoc jussarum eleemosinarum ordine non bene sibi viso invidiam poenitentialibus ipsis creaturus . Vellem , ne quid gravius dicam , non ita magnus in rebus parvis exstitisset ille : quod peccatum acriter aliis succensebat in suo libro *del buon gusto*.

(1) Adjeci particulas , *&* *per* oscitanter ommissas in nostro codice .

peccatum ; et : Vir linguosus non dirigetur super terram ; & iterum : Mors, & vita in manibus linguae. Decimas tuas ex omnibus tuis rebus da Deo, quia Deus pro debito illas requirit abs te. Patrem tuum, & Matrem tuam dilige, & honora, & noli illos male dicere, & ad iracundiam provocare, quia Dominus dixit : qui maledixerit Patri, vel Matri, morte moriatur. Et rursus : honora Patrem tuum, & Matrem tuam, ut sis longaevus super terram. Servis, vel ancillis tuis misericordiam impende, quia & tu Dominum habes in coelis : & qualem cupis erga te esse Dominum, talis esto & ipse contra (1) servum, vel ancillam tuam. Modo, karissime frater (soror) precor te, & admoneo, dum tempus habes, & sanus eris, ut festines praeterita peccata tua jam emendare, cavere praesentia, futura non admittere : & quidquid contra Dei praecepta, suadente diabolo, fecisti, defleas & emendes per veram poenitentiam, & ulterius peccare timeas, & in omnibus bonis operibus perseveres, ut poenas inferni valeas evadere, & coelestia regna, auxiliante Deo, possidere. Quod ipse praestare dignetur = .

Admonitio pauperis (2). = Tu itaque, frater, qui pauper es, et labore manuum tuarum vivis, in cunctis tuis adversitatibus Deum collauda, & gratias age; quoniam per multas tribulationes, ut Paulus ait, oportet nos intrare in regnum Dei. Non dicas, felices esse divites propter divitiarum copiam, & te miserum propter inopiam, quia non inopia, sed peccata faciunt infeliciter animam miseram. Noli dicere : quid faciam ? furtum faciam, quia unde vivam non habeo. Attende quid dicat Psalmista : Divites eguerunt & esurierunt ; inquirentes autem Dominum non deficient omni bono : sunt enim divitiae spirituales, quas non possunt habere superbi divites : quibus abundant pauperes humiles. Non dicas : ille dives est : ego pauper sum : ille tanta mala fecit, & dives est ; quoniam si consideraveris

(1) Scilicet *erga*.

(2) Pertinet ad pauperes admonitio isthaec : ad divites superior. Nam commode in duplicem hanc classem universum poenitentium genus dispertimus.

tuas & illius divitias, invenies tuas esse meliores, quam illius; fidei namque, spei, & caritatis divitiae cunctis temporalibus jure praeferuntur copiis. Melius est de temporali fame ad aeternam satietatem transire, quam de transitoria satietate ad inopiam perpetuae famis migrare. Ille, qui dives est in omnibus, concedat vobis de temporali inopia ad felicem refectionem venire, ipso adjuvante, qui vivit &c. =

Finita praedicatione, interroget eum Sacerdos: = Fili (filia) modo manifesta mihi (1): dic coram Deo, & Sanctis suis peccata tua, quae fecisti, aut cogitasti; non enim mihi confessus eris, sed Deo omnipotenti; qui ubique est. Ideo noli erubescere mihi confiteri peccata tua; quia si modo absconse non vis confiteri, in die judicii, ante tribunal summi judicis erunt manifesta ante omnes Angelos, & Sanctos Dei, & ante omne genus humanum; quod ab initio fuit, & erit usque in diem illum. Si vero modo erubescis, dum tempus habes, peccatum tuum manifestare, post mortem nec tu, nec ullus peccatum suum poterit confiteri; quia scriptum est: Nemo in inferno confitebitur Domino (2). = Postquam poenitens confessus pecca-

(1) En Confessio non soli Deo facta, verum etiam Sacerdoti. En peccata cogitationis subdita judicio, atque, ut dicere consuevimus, Ecclesiae clavibus. En secretae Confessionis modus & necessitas testatissima. Ergo saeculo XI. divina istius Sacramenti praeceptio per manus antiquitatis, consensionis, atque universitatis Catholicorum ad nos usque traducta, fideliter custodiebatur. Pudeat ergo Dissidentes, qui lucem, quam vetera monumenta spargunt, repudiantes, confessionis institutionem Innocentio III. attribuunt. Nos vero non solum ut credentes, sed ut ne amentes simus; firmiter teneamus: hunc Pontificem in Conc. Later. IV. priscae confessionis tempora, conditionesque fixisse; ne, moribus decidentibus, neglecta jaceret ac propemodum interiret. Vid. Conc. Trid. sess. XIV. cap. v. de confess., & SS. D. N. PII P. VI. Lit. Apost. co. Eybel. incip. *Mediator Dei & hom.* an. MDCCLXXXIV.

(2) Hac extremi judicii comparatione passim poenitentiales libri utuntur: passim & Patres usi sunt, in primisque Joh. Chrysostomus. Improbuli tamen ex nostratibus quidam *honestissimo* Philosophiae nomine abutentes; pudorem Confessione extingui lamentantur. Acriores hac de re Haereticorum querelae sunt. Ast Ecclesiae Christi numquam hic timor insedit. Tenet ipsa: improbitatem expultricem pudo-

tum suum fuerit, iterum Sacerdos dicat illi : = Reddis te, frater (soror) culpabilem de omnibus istis peccatis, quae hic mihi coram Deo manifestasti, vel quae fecisti a juventute tua usque nunc, cogitando, loquendo, videndo, audiendo, stando, ambulando ? (1) =

Postquam poenitens se reddiderit his culpis culpabilem, faciat eum dicere istam confessionem. = Confiteor Deo, & omnibus Sanctis, & tibi, Pater, quia multum peccavi in visu, in auditu, in gustu, in odoratu, in tactu : in pedibus, & in manibus meis, & in lingua mea atque in genitalibus membris meis multa mala perpetravi repletus omni iniquitate, malitia, & nequitia. Feci sacrilegium, homicidium, adulterium, falsum testimonium, furtum, rapinam, perjurium : usuras tuli : tenui iracundiam longo tempore : reddidi malum pro bono ; & non solum ista, sed & alia multa mala perpetravi & feci, & facientibus consensi ; ideo precor te, Pater, ora pro me misero peccatore (misera peccatrice. (2) =

ris esset poenitentiâ verecundiam, modestiamque conciliari. Provocare in eamdem rem ad experientiam possemus, & ad Scripturarum loca bene multa, quae facile cuivis obvia sunt. Interea animadverti volo : superiore hortatione gravius nihil ad integritatem Confessionis suadendam fingi posse.

(1) Apposite noster Ordo. Apposite etiam S. Carolus in suis ad Confessarios monitis, vult eos in id incumbere ,, che il Penitente con-
,, chiuda la Confessione chiamandosi in colpa di tutti i peccati con-
,, fessati, e di altri, che con parole, pensieri, opere, e omissioni
,, ha commesso, de' quali non si ricorda ; aut etiam (liceat addere)
,, quae ignorat esse peccata. ,,

(2) Haec confessionis generalis formula totidem verbis e poenitentiali libro Egberti Eboracensis excerpta est. Jam vero pleni sunt antiqui Ordines id genus formulis, quarum nonnullae per quam longae. Hae vero non subdebantur semper distinctae atque enucleatae criminum confessioni : interdum etiam praeponebantur. Non una earum causa, ususque. Scilicet erant poenitentibus confessionis veluti archetypum, & ὑπομνηματικὸν σύγγραμμα memoriale. Erant praeterea ad informandum humilitatis virtute animum, levioribusque culpis perpurgandum mirifice comparata. Plura in hanc rem Morinus postremo cap. lib. VIII, quem locum si tranquillo animo censores quidam consuluissent, non earum formularum usum vellicassent. Nunc vetere

Digitized by Google

Tunc Sacerdos det illi judicium secundum canones (1), aut secundum quod illi justum visum fuerit (2).

Post haec dicat Sacerdos: „ Misereatur tui omnipotens „ Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua praeterita, & „ futura (3): liberet te ab omni malo: conservet te in omni

dispuncta, brevissimam vulgatam formulam *Confiteor &c.* usurpamus. Sed priscam illam pro antiquo more nos ipsi laudamus: & majores nostri, si viverent, probarent, certe credo, praesentem Ecclesiae consuetudinem.

(1) Canones nempe poenitentiales, quibus poenitendi modus, conditionesque praescribebantur. Horum usus prima Ecclesiae saecula attingit. Amortius Can. Reg. Pollinganus horum Canonum historiam a S. Pauli epistolis per plura saecula describit: Vide Tom. III. Theol. Eclecticae append. I. Porro Sacerdotes accomodare has leges poenitentibus quum non potuerint, nisi perspecta prius, prudenterque aestimata peccatorum indole; an non isti ipsi Canones arcanae confessionis usum necessitatemque demonstrabunt, ac propemodum clamabunt? Lege praeclarum Petavii argumentum in notis Epiphanianis pag. 245. Specimen horum Canonum habes in Append. nostra p. 33.

(2) Igitur in nostro Ordine, saeculo Ecclesiae XI. poenitentiae imponendae modus Confessarii judicio permissus esse videtur. Sunt etiam, qui monent: peccatis publicis inflictam eo ipso saeculo poenitentiam, si fieri posset, *secundum Canones*; secretis vero *secundum quod justum* Sacerdotibus videbatur. At Canonum vis, & justum Sacerdotis arbitrium, quantum video, facile in confessione secreta conciliabantur. Nam ex inspectis pluribus Ordinibus, decretisque Canonicis illius aevi, negari non potest, & viguisse tum Ecclesiae leges, quibus Canonum poenitentialium custodia jubebatur, & aeque sapienter Sacerdotibus commissum, ut, distincta personarum conditione, aetate, valetudine: animi quoque alacritate, aut remissione, canonicas poenas attemperarent, commutarent, extenuarent. Atqui id judicium *justum* esse debebat. Ergo ad prudentiae, aequitatis, atque ipsorum Canonum jura componi, quantum fieri poterat, debebat. Nonnulla injicere in hunc locum possem de notitia horum Canonum majorem in modum Confessariis profutura; nisi monita S. Caroli in manibus haberemus, aut non ita facile essent obvia, quae hac de re scripsit Bened. XIV. in aureo opere de Syn. Dioec. Optandum, horum incitamentis Confessarii omnes ut morem gerant! Optandum etiam, ni fallor, ut Parochi saepius eosdem Canones in concionibus explicent, distincteque tradant! Nam illis plerumque pressis poenitentium copiâ tale otium sepe negatum est.

(3) Quî dimittenda peccata ante lapsum? Esse hoc arbitror stili genus indiligens, atque indistinctum. Simile mihi sese obtulit in Theodori capitulis, in Egberti poenitentiali, in Rheginonis &

,, opere bono, & perducat te in vitam aeternam. Amen.
,, Commendamus tibi, Domine Jesu Christe, famulum
,, tuum, ut ad te toto corde convertatur, & tibi devota
,, mente deserviat: ut quotidie in omnibus bonis operibus
,, propter tui nominis amorem perseveret: ut pro delictis
,, atque facinoribus suis veniam & indulgentiam ei conce-
,, das: ut sub ope Sanctae Trinitatis tibi deserviat; cui om-
,, ne genuflectitur coelestium, terrestrium, & infernorum:
,, ut eum custodias hic & in praesenti saeculo; & in futuro
,, judicio eum ad vitam aeternam perducas. Ille te benedi-
,, cat, & custodiat, qui de coelis pro peccatoribus in hunc
,, mundum venit, & det tibi remissionem omnium pecca-
,, torum, ut hic bene valeas vivere, & propter animam
,, tuam, vel parentes tuos benefacere, ut in futuro saecu-
,, lo cum Angelis & Sanctis omnibus consortium habere me-
,, reas in regnis coelestibus. Amen. Ipse Deus justificet te,
,, & aperiat tibi januas paradisi. Ille Deus, qui confregit
,, portas inferni, ipse tibi dimittat peccata tua, qui digna-
,, tus fuit latroni dicere in cruce: hodie mecum eris in
,, paradiso. Ille verus & pius Pastor, & rector, atque gu-
,, bernator sit semper super te, & te benedicat, & ab om-
,, ni malo, atque ab omni tribulatione defendat propter
,, suam pietatem Christus Filius Dei vivi altissimi; qui vi-
,, vit.,,

,, Alia. Benedicat te Deus Pater, qui te creavit: sa-
,, net te Dei Filius, qui pro te passus est: illuminet te Spi-
,, ritus Sanctus, qui in te fusus est: corpus tuum Dominus
,, benedicat: animam tuam Deus salvet: aures tuas Deus
,, aperiat: oculos tuos Deus illuminet, & dirigat pedes

Burchardi libris, in poenitentiali Veronen. a Muratorio edito, in Farſen. (Vid. append.) atque alibi. In Ordine Romano totidem verbis legitur haec precatio, ommissis verbis illis *praeterita*, & *futura*. In quodam Ordine Cartusiensi sic legi: ,, a futuris peccatis liberet te, & ab omni malo ,,; & in hoc ipso nostro codice, ubi agitur de poenitentia extremae unctioni praemittenda, deprecativa absolutio habet sic: ,, dimittat tibi peccata praeterita, praesentia: de futuris det tibi ,, custodiam ,,. Tandem non negavero, vocem illam *futura* de debiti seu poenae solutione per peccatum contractae intelligi posse.

,, tuos in viam pacis, & rectam: & omnia tua membra di-
,, rigat in viam veritatis. Deus, qui benedixit vestigia Pe-
,, tri & Pauli, ille te benedicat diebus, ac noctibus, ho-
,, ris, atque momentis, dormientem, vigilantem, sive in
,, domo, vel foris domo, ubicumque ambulaveris, vel
,, perrexeris: in omni loco sit anima tua benedicta, &
,, ab omni impugnatione diaboli sit defensa, nec in risu,
,, vel in visu, auditu, gustu, odoratu, & tactu, nec dor-
,, miendo, nec vigilando, vel ambulando diabolus pote-
,, statem in te habeat; sed Angelus Dei custodiat te semper
,, hic, & in aeterna saecula saeculorum. Amen. ,,

,, Alia. Benedicat te Deus Pater: salvet te Deus Fi-
,, lius: illuminet te Spiritus Sanctus. Corpus tuum dirigat,
,, sensum tuum custodiat, cor tuum illuminet, animam tuam
,, salvet, & ad perpetuam vitam te perducat. Dominus
,, noster Jesus sit ante te, ut te defendat: sit circa te, ut te
,, ipse custodiat: sic protegat te, ut te ab omni malo eri-
,, piat, & salvet. Ille te benedicat de coelis, qui per cru-
,, cem, & passionem suam totum mundum illuminavit. Ille
,, te benedicat de coelis, qui tres pueros de camino ignis
,, ardentis liberavit. Ille te benedicat de coelis, qui Pe-
,, trum & Paulum benedixit. Ille te benedicat de coelis,
,, qui Susannam de falso crimine liberavit. Ipsa te benedi-
,, cat, cui dixit Angelus: Ave Maria gratia plena. Do-
,, minus tecum (1). Ipse Angelus Domini super te descendat,
,, qui & te benedicat die ac nocte (2). Illuminet Dominus cor
,, tuum, & sensum tuum, & perducat ad vitam aeternam.
,, Qui vivit. ,,

,, Absolutio. Omnipotens sempiterne Deus, qui ha-
,, bet potestatem peccata dimittendi, & qui latroni jam in

(1) Hac prece assequeris, multum errare eos, qui docent: Mariae sanctissimae invocationem abesse a liturgicis Ecclesiae precibus ante XIII. saeculum usurpatis. Vetustiora etiam exempla apud vulgatos liturgicarum rerum tractatores, si libet, consulito. Vid. Othmari ad discip. locut. in App. ad hunc Ord. datam.

(2) Pari in errore versantur illi, qui Angelorum invocationem ab iisdem precibus abesse ajunt.

,, cruce suspenso peccata remisit : & Sancto Petro dedit po-
,, testatem alligandi, atque solvendi, ipse te absolvat ab
,, omni peccato hic, & in futuro saeculo. Per omnia,
,, Amen. ,,

,, Absolutio alia. Omnipotens Deus, qui B. Petro
,, Apostolo dedit potestatem ligandi, atque solvendi: & cete-
,, ris Apostolis, dicens : quorum remiseritis peccata, re-
,, mittuntur eis in aeternum; ipse te absolvat ab omnibus
,, peccatis, & de istis peccatis, quae modo mihi coram
,, Deo confessus es, sed & de omnibus, quae a nativitate
,, tua cogitando, loquendo, aut operando commisisti : non
,, reddas de eis rationem per misericordiam Dei in die judi-
,, cii; & quando transieris de hoc saeculo, subitanea mors
,, tibi advenerit, aut impeditus linguâ nullatenus poeniten-
,, tiam accipere poteris, cum ista poenitentia, quam modo
,, accepisti, sis absolutus a Deo Patre, & Filio, & Spiri-
,, tu Sancto, & ab omnibus Sanctis ejus, & a me misero
,, peccatore, ut dimittat tibi Dominus omnia delicta tua, &
,, perducat te Christus ad vitam aeternam. ,,

,, Oratio. Nos te suscipimus in missis, & psalmis, &
,, canticis spiritualibus, & cuncto officio Sacerdotali (1).
,, Suscipiat Dominus animam tuam, quando exitura est de
,, hoc saeculo in vitam aeternam : & si in ista traditione,
,, vel absolutione tibi mors advenerit, perducat te Christus
,, Filius Dei vivi ad vitam aeternam, & absolvat te San-
,, ctus Petrus, & Beatus Michael Archangelus, &, nos in
,, quantum data est nobis potestas ligandi, & solvendi, abso-
,, lutionem damus, adjuvante Domino nostro Jesu Christo.
,, Qui vivit, & regnat in saecula saeculorum. ,,

,, Oratio. Respiciat ad te Rector aeternus Deus, &
,, det tibi Angelum ubique custodem, & conservet in te
,, gratiam, quam perfudit : mentem regat, vias dirigat,
,, cogitationes sanctas instituat, actus probet, opera con-
,, firmet, vota perficiat, praeterita mala indulgeat, prae-
,, sentia emendet, futura medeatur, ab his, & ab omni-

(1) Sic intellige : Polliceor tibi, o poenitens, me in missis, psal-
mis, & reliquis precibus peculiarem tui memoriam habiturum.

„ bus peccatis tuis te eripiat, atque absolvat: & benedicat de coelis qui est dignatus nos visitare in terris; qui vivit. „

„ Absolutio. In ea potestate, vel auctoritate fidentes, quam Dominus Deus nobis in Beato Petro Apostolo tribuit, dicens: quaecunque ligaveris super terram, erunt ligata & in coelis: & quaecnmque solveris super terram, erunt soluta & in coelis, & quorum retinueritis peccata, retenta sunt, quantum nobis permissum est, ab omni vinculo peccatorum absolvimus: & quidquid voluntate propria, suadente diabolo, commisisti, quantum possumus, pro divina gratia tibi indulgemus; ut, fracta catenâ omnium delictorum de collo tuo, liber & absolutus venias ante tribunal Domini nostri Jesu Christi, recepturus ab ipso haereditatem in coelestibus regnis, ubi manens sine fine laeteris in saecula saeculorum. Amen. (1) „

(1) Habeant igitur novum hoc monumentum *indicativae* formae patroni. Certe haec splendidissima est, atque aetatis multo etiam XI. Saeculo luculentioris saporem habet. Fere in eamdem incidi, una nempe, aut altera mutata voculâ, Gellonensem Ordinem legens apud Martene mille circiter ab hinc annis conscriptum. Mitto, quod huc pertinere potest, estque pridem a doctis monitum: non ita facile res gravissimas, qualis haec forma est, illabi in Ritualia, atque in usum hominum repente potuisse. Mitto etiam similia formae exempla, quae transdidit antiquitas. Nolo tamen unum praeterire, quod frequentius in priscis Ordinibus occurrit, & mihi se obtulit in Rituali Tyrensi, seu Vulsinensi Saec. XI., quem librum ms. apographum servat Bibliotheca nostra Bononiensis, autographum vero Bibliotheca Senensis Academiae. Jam in ejus Ordine poenitentiali legitur „ Absolutio. „ Absolvimus te vice S. Petri Apostolorum Antistitis: cujus etiam „ vice collata est nobis solvendi atque ligandi potestas, quantum tua „ expetit accusatio, & ad nos pertinet remissio. Sit tibi omnipotens „ Deus Redemptor tuus, vita, & salus, omniumque peccatorum tuorum pius indultor „. Frequens etiam in Ordinibus occurrit haec forma: *Vice B. Petri.... sis absolutus*; quae verba aequipollent nostrae formae: *Ego te absolvo*; uti animadvertit Menardus in nota 677, in lib. Sacr. S. Greg. Papae. Quamquam antiquitatem hanc indicativae formae mirabitur nemo, qui intellexerit, Romanum Ordinem poenitentialem, atque Egberti Eboracensis alium summae antiquitatis libros eamdem formam continere: ad hosce vero libros Ecclesiis omnibus cognitissimos, ceteros poenitentiales Ordines fuisse exactos.

,, Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum ,, ex hoc, nunc, & usque in saeculum. ,,

,, Benedictio Dei Patris Omnipotentis ✠ & Filii ✠ ,, & Spiritus Sancti ✠ descendat super te. Amen. ,,

Ordo ad dandam Clericis poenitentiam.

Cum aliquis Clericus venerit peccatum suum confiteri, dicat illi Sacerdos, ut se in oratione cum lacrymis prosternat (1). Deinde incipiat Tertiam: finita horâ, Sacerdos jactet se ante Altare, & dicat. ,, Pater noster. Et ne nos. ,, Cap. Proba me Domine, & tenta cor meum. Ure renes ,, meos & cor meum (ut supra pag. 1.)

,, Domine Deus omnipotens propitius esto mihi pecca-

Nec juvat deprecativae formae patronos silva illa Ordinum, quam Morinus congessit, ut XII. prioribus Ecclesiae saeculis deprecativam obtinuisse suaderet. Nam si titulos, qui *reconciliationem poenitentium f. v. major. hebdom.* praeseferunt, diligentius expenderent, monerentur, puto, non de Sacramentali, sed de Canonica reconciliatione in illis agi. Eo factum est, ut in Pontificali Rom. Clementis VIII. auctoritate recognito, hujusmodi ritus deprecativus plane sit, etsi nemo nesciat, indicativam formam ea ætate in poenitentiae arcanae ministerio fuisse observatam. Nunc mos iste absolvendi ab Rom. Ecclesiæ usurpatus jure *novitius* a Dallaeo, ejusque sectatoribus appellabitur? jure a nonnemine recentiore inobscurabitur? Tum jure deprecativae formae patroni (quamquam innocenter id faciunt, non ut illi ad conflandam haeresim) nonnisi medio Saec. XIII. usurpari nostram formam coeptam esse affirmabunt? Miror, haec post tantam copiam lucemque monumentorum a viris eruditissimis! Tandem sic existimo: etsi non hanc argumentorum vim pro indicativae formae antiquitate haberemus; antiquissimam tamen esse censendam, postquam duobus postremis Conciliis oecumenicis praescripta est. Unde enim rem gravissimam gravissimi Patres, novitatis hostes, antiquitatis perquam studiosi, nisi ab antiqnitate acceperunt? In hanc rem consule omnium instar P. Edmund. Simounetum, qui presse, acute, solideque pro indicativa forma contra Morinum in sua de forma Sacram. poen. disputat. scripsit. Habes eam etiam insertam tom. XI. thesauri Theol. cl. Zaccariae.

(1) Clerico non obseratur Ecclesiae ostium: non brevis ille flentium status, qui laico, indicitur. Id discriminis ex eo fortasse dimanavit, quod Clerici solemni poenitentiae non subjiciebantur.

„ tori, ut qui pro peccatoribus & peccata sua confitenti-
„ bus me indignum inter te et ipsos mediatorem constituisti
„ quique mortem peccatorum non vis, sed ut convertantur,
„ & vivant; suscipe orationem servi tui, quam ante con-
„ spectum gloriae tuae pro poenitentiam cupienti famulo
„ tuo (cupientibus famulis tuis) humiliter effundo: ut pa-
„ riter eum (eos) nunc a peccatis eruas, & in futuro ab
„ omni crimine illaesum (illaesos) custodias. Per. „

Postea ducat eum ante Altare, & dicat illi: = Vis agere, frater, poenitentiam? *Reſp.* Volo. *Inter.* de toto corde tuo? *Resp.* de toto corde. Dicat illi: Non sum dignus ego tuam suscipere confessionem &c. „ Suscipiat te omnipotens
„ Deus, & liberet te de omnibus peccatis tuis praeteritis,
„ praesentibus, & futuris: illuminet Dominus mentem
„ tuam Sancto Spiritu: doceat te semper cogitare, loqui,
„ & agere, quae illi placita sunt: donet tibi humilitatem
„ veram, patientiam, charitatem, continentiam, concor-
„ diam bonam, & discretionem in omnibus bonis, quae sibi
„ placent: mittat in corde tuo timorem & amorem suum:
„ liberet te ab omnibus insidiis Diaboli, & faciat te ad vi-
„ tam aeternam pervenire „ *Inter.* Vis esse confessus Domino Deo omnipotenti, & omnibus Sanctis ejus, & mihi indigno Sacerdoti omnia peccata tua, quae in hoc saeculo operatus es sive in die, aut in nocte? *Resp.* Volo. *Inter.* Promittis te de praeteritis tuis culpis emendare? *Resp.* Promitto (1). Et dicat Sacerdos: Dominus sit tibi adjutor & protector. Deinde poenitens elevatis oculis, ac manibus in coelum dicit tribus vicibus: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. Tunc suscipiat eum Sacerdos in suas manus, & dicat hunc versum: „ Suscepimus,
„ Deus, misericordiam tuam in medio Templi tui &c. „
(uti supra in poenit. laicali. Sequuntur deinde Litaniae, ac Psalmi poenitentiales, quos cantare (2) Sacerdos jubetur). In-

(1) Propositum explicitum.

(2) Ne de cantu melodico jussum intelligas, sed de lectione, aut recitatione juxta mediae aetatis consuetudinem fortasse ex vulgaris

de praedicet poenitenti, & admoneat, ut a culpis praeteritis se custodiat, a praesentibus, vel futuris caveat. Deinde poenitens dicat hanc confessionem:(1)=Ego peccator volo

alicuius linguae dialecto derivatam. Ita plane noster hic codex cantari a Sacerdote jubet psalmos, quum aegro graviter decumbenti extrema unctio administratur. Minus vero inepte (scribit Ant. August. in notis ad Poenitentiale Rom. Tom. III. pag.192. ed. Lucen.) cum psalmis, & canticis ea vox conjungitur, quam cum orationibus; hinc pöetae ipsi, quum scribunt carmina, canere dicuntur. Verum communi etiam usu privatis missis significandis ea vox usurpata est: quam in rem exempla collegit Baluzius in notis ad libros Capitularium; etsi pluris, quam illa omnia, exemplum facio, quod apud Hergottum occurrit in veteri disciplina monastica, ubi caput LXXXVI. constitutionum S. Wilhelmi inscribitur „ de privata missa quomodo sit cantanda aut legenda „ scilicet: „ Inde missam incipiens, totum cantum, qui ad eam pertinet, pro edicto patrum nostrorum, magis legat in directum, quam audeat cantare „. Eadem occurrunt verba apud Amortium Can. Reg. Polling. in Codice edito in veteri disciplina Canonicor. Regular. & Secular. tom. I. pag. 407. Neque illud praetereundum: cantûs cantandique vocabula pro tacita secretaque lectione interdum usurpata. Hinc Remigius Antisiodorensis super canonem missae scribebat: „ Idcirco venit consuetudo in Ecclesia, ut tacite ipsa obsecratio atque consecratio a Sacerdote cantetur, ne verba tam sacra vilescerent „; quae verba quum retulisset doctiss. Gerbertus Abbas Silvae nigrae, & S. R. I. Princeps Tom. I. de cantu & mus. sacra pag. 362. ed. an. 1774. haec addidit: „ Falluntur tamen, qui secretam orationem cantui ita praecise opponi volunt, praesertim in celebratione missae, ut contra inolitam Ecclesiae consuetudinem contendant, Secreta, ipsumque Canonem alta voce pronunciandum esse. Cujus assertionis falsitatem allatus Remigii locus demonstrat, atque antiquissimus Ordo Romanus ad usum monasteriorum ab annis haud minus mille accommodatus; quippe quem in antiquissimis MSS. Italiae, Galliae, Germaniae, cum suis tamen mutationibus reperi, atque idcirco inter monumenta liturgiae Alemannicae editurus sum (edidit vir cl.) . . . ubi expresse orationes post oblationem dicendae *secrete nullo alio audiente* recitandae praescribuntur „. Postrema haec pro re nata juverint contra homines nostrae aetatis novitatum appetentes.

(1) En exemplum generalis formulae, quam delictorum enumerationi praemittit Clericus. Meminerimus nunc, eo saeculi squallore, quo hic Ordo scriptus atque usurpatus est, quam late certa quaedam vitia, ex. gr. perpetuae irae, avaritia Clericorum, incontinentia, etc. grassata sint; tum in hanc peccatorum tabulam oculos conjicientes, vel ex hac ipsa recognoscamus, non propterea Ecclesiae spiri-

confessus esse Deo omnipotenti, & Angelis, & Archangelis, atque Sanctis ejus, & tibi Pater Sacerdos omnia peccata mea, quae ego feci post baptismum meum, & postquam natus sum usque in istam horam. Ego confiteor meas culpas, quia ego miser peccavi in perjuriis multis, & in commessationibus multis, in ebrietatibus multis, & in vomitu. Dicat Sacerdos: Misertus ſit tibi omnipotens Deus, & indulgeat tibi omnia peccata tua. Et ipse dicat. Ego peccavi in detractionibus multis, in invidia, in avaritia, in inobedientia, in otiosis sermonibus multis. Dicat Sacerdos: Indulgeat tibi Dominus, & misereatur tui. Et ipse dicat: Ego peccavi de meo cursu (1), de mea psalmodia, & de meo ministerio, quod non custodivi secundum ordinem. Dicat

tum fuisse restinctum. Vitiorum bella in impiorum caput numquam non reciderunt. Emarcuerunt illi. Ecclesia vero eadem semper vitiorum debellatrix fuit, aeque atque amatrix, reductrixque virtutum.

(1) Divinum officium, quod Breviarium nunc vocitamus, *Cursus* apud veteres dicebatur vel a cursu solis ducto vocabulo; vel quod horariae preces legendo, aut cantando percurruntur. Gregorius Turon. lib. I. de gl. Martyrum primus, quem sciam, hac voce horas illas nominavit. Frequens deinde eadem apud alios antiquos auctores, praesertim in Galliis. Quae causa fuit, ut Mabillonius in opere de liturgia Gallicana, quum de divino Officio perageret, disquisitionem *de Cursu Gallicano* inscripserit. In regula S. Benedicti *Opus Dei* passim nuncupatur: in illa, quae S. Pachomio tribuitur, *Conlecta*: in compluribus Conciliis *Agenda*. Item *Sacra Synaxis*, quod plures ad eas preces recitandas fideles convenirent. Graecis *Canonem* canonicas horas, a multis jam saeculis, appellare placuit. Jam vero canon proprie mensura est, quam solvere colonus Domino tenetur suo; igitur quoniam Clerici, ac Monachi tamquam Dei coloni quotidianam hanc mensuram eidem debent; recte propterea Canon seu mensura horae illae dictae sunt. Ita eaedem apud Latinos nonnullos expressae; uti apud S.Cassianum lib. II. de orat. nocturna, apud S.Columbanum in regula, & apud Concilium Turon. II. Mihi tamen placet in primis Tertullianus, qui *Apostolicas* horas illas dixit in suo de jejuniis libro. Namque ab Apostolis earum institutio profecta eſt; contraquam vellent desidiosi quidam nostri aevi homines. Plura, quae antiquum Ecclesiae cursum illustrare possunt, inedita asservantur in nostra bibl. S. Salv. Bonon., quae alicujus e Canonicis nostris studio in lucem, Deo dante, prodibunt.

Sacerdos : Misereatur tui Deus omnipotens . Et dicat : Ego peccavi de illis poenitentibus , qui ad meam confessionem venerunt , & suas culpas mihi confessi sunt ; quia ego secundum legem non judicavi eos . Dicat Sacerdos : Dominus indulgeat tibi . Et ipse dicat : Ego peccavi in cupiditate , quia multam recepi eleemosinam (1), & ex illa plusquam justum fuit , ad opus meum retinui (2) . Sacerdos dicat : Misertus sit tibi omnipotens Dominus . Et dicat : Ego peccavi , quod pollutus accepi Corpus & Sanguinem Christi . Ego peccavi , quod non custodivi sacrificium secundum legem . Sacerdos dicat : Indulgeat tibi Dominus , & misertus sit tibi . Ego peccavi , quod postquam confessus fui , in ipsas culpas cecidi . Ego peccavi in desideriis alienarum rerum . Sacerdos dicat : Misertus sit tibi omnipotens Deus . Ego peccavi , quod non indulsi illis , qui in me peccaverunt : sed modo dimitto ex toto corde omnibus , qui in me peccaverunt . Sacerdos dicit : Adimpleat Dominus desiderium tuum . Ego peccavi cum oculis meis , quando speculavi quod non debui , & dimisi (3) speculari quod debui ; inde confiteor meas culpas . Sacerdos dicit : Indulgeat tibi Deus . Ego peccavi cum ore meo & lingua mea , quia locutus sum quod non debui ,

(1) Avaritiae febris vehementer nonnullos Ecclesiae ministros XI. Saeculo corripuerat. Restingui eam , quibuscumque potuit modis , Ecclesia curavit . Lege , quae in hanc rem de vitio eorum hominum , deque Ecclesiae solicitudine scripsit Bened. XIV. de Syn. Dioec. lib. V. cap. VIII., atque alibi ; quibus adde insignem Leonis IX. Epistolam *ad omnes per Italiam Episcopos* datam . Octava ea est in Labbeanae Concil. editionis Tom. IX.

(2) Ergo Canonicis , qui regulam Apostolicam , communemque vitam profitebantur (vide adnotat.2. p.23.) moderatus peculii usus permittebatur . *Proprium* id Canonicorum , minus tamen proprie , veteribus interdum dictum est . In antiquo Ordine Officiorum Ecclesiae Senensis a Trombellio Bonon. ed. ann. 1766. sic legitur pag. 487. „ „ Deinde frater Canonicus , qui aegrotat , si habuerit proprium , ac- „ cepta licentiâ a Praeposito , & ceteris fratribus , sicut mos est , di- „ sponit de rebus suis „ . Pari acceptione vox *proprii* usurpatur in celebri Equitum Jerosolimitanorum Statuto tit. IX. pag. 126., quamquam ii paupertatis voto teneantur .

(3) Ommissionem significat .

& dimiſi loqui quod debui : & oculos meos illicitos habui ; inde confiteor meas culpas. Sacerdos dicit : Dominus indulgeat tibi. Ego peccavi, quod non custodivi virginitatem, & castitatem corporis mei, sicut Scriptura me docuit : atque cum manu mea suscitavi semen meum. Perpetravi pollutiones multas vigilando, dormiendo; inde confiteor meas culpas Deo omnipotenti, & Angelis, & Sanctis ejus. Sacerdos dicit : Misereatur tibi Dominus, & indulgeat tibi omnia peccata tua. Ego peccavi cum pedibus meis ambulando, quo ambulare non debui ; inde confiteor meas culpas. Sacerdos dicit : Indulgeat tibi Dominus. Ego peccavi cum totis membris meis, atque cum alienis membris peccavi : & consensi, quod alii cum membris meis peccarent ; inde confiteor meas culpas. Sacerdos dicit: Deus omnipotens indulgeat tibi. Ego peccavi cum toto corpore meo, & cum aliis corporibus : & consensi, ut alia corpora peccarent cum corpore meo ; inde confiteor meas culpas de omnibus meis peccatis ; inde me agnoſco peccatorem miserum. Sed tu, piiſsime & clementisſime Pater, dignare mihi parcere culpas & peccata mea, (1) quia innumerabilia sunt & aspera nimis ; inde veniam peto a te, Domine J. Christe Fili Dei vivi ; qui regnas in saecula saeculorum. Amen. =

Alia Confessio. = Mea culpa : peccavi nimis : veniam peto a te, Domine Deus omnipotens, pro omnibus culpis, & negligentiis meis, quas ego peccavi : sive in die, sive in nocte : tam de facto, quam de cogitatu, aut de qualicumque modo adversarius peccare fecit : de manducare, peccavi : de bibere, peccavi : de detrahere, peccavi : de mentiri, peccavi : de multiloquio, peccavi : de cupiditate, peccavi : de avaritia, peccavi : de concupiscentia, peccavi : de jactantia, peccavi : de adulterio, peccavi : de fornicatione, peccavi : de fraude, peccavi : de vanagloria, peccavi : de sacrilegio, peccavi : de somnolentia, peccavi : de

(1) Fides verae absolutionis, non merae declarationis. Sic est, Dallaee! Sic Eybeli! Bona illa saecula non caduceatores, non accensos, non praecones, non nuntios, sed vere Judices Sacerdotes esse existimabant.

libidine, peccavi: de pollutione, peccavi: de maledictionibus, peccavi: de ira, peccavi: de odio, peccavi: de octo vitiis (1), quae sunt principalia, peccavi: quae infestant humanum genus, peccavi nimis. Ego ore, ego corde, ego opere, ego omnibus vitiis meis coinquinatus sum: & quantum Canones, vel regula Apostolorum, et Evangelii (2), atque regula B. Benedicti praecipiunt (3), non custodivi. Insuper & mandatum tuum non observavi usque in hanc horam. Unde tibi, omnipotens Deus, confiteor coram hoc sacro Alta-

(1) „ Nunc tibi *octo* principalia vitia explicabo: idest superbiam, „ vanam gloriam, invidiam, iram, tristitiam, avaritiam, ventris „ ingluviem, luxuriam „. Theod. Cant. in suo cap. XIII. edit. Petiti. Crebro hunc vitiorum censum apud veteres reperias. Vid. Ant. Aug. adnotat. in cap. XVI. Poenit. Rom. to. III. ed. Luc.

(2) Significari his verbis consilia Evangelica, vitamque communem, seu Apostolicam, quam Canonici more majorum profitebantur, perspicuum est. Porro his regulis continetur eorum vivendi ratio, atque institutum essentiale, ut vocant. Nam per adoptatas ab illis vel Augustini, vel Prosperi, vel Eusebii Vercellensis, vel Aquisgranensium &c. leges non novus institutus Canonicus Ordo est, sed priscus ille, qui ab Ecclesiae incunabulis floruit, restitutus. Lege Amortium in veteri disciplina Canonicor. Regul., & Saecular. part. III. Qua vero ratione emollitus, ac diffractus vetus Canonicus ordo sit: qua item, maxime per Italiam, restitutus; qui scire cupiunt, legant doctiss. Card. Garampii dissert. IX. post histor. B. Clarae Ariminensis italico idiomate Romae ed. an. 1755.

(3) Quorsum in Ordine ad dandam Clericis poenitentiam, Benedictinae regulae infractae accusatio injicitur? Principio suspicatus sum, Aquisgranensem, aut Chrodogandi regulam ex Benedictina compactam fere totam, perque Italiam a Canonicis observatam potuisse iis vocibus designari. Volvebam etiam animo, quanto in honore iis saeculis B. Benedicti regula ab ipsis Clericis, atque etiam laicis habita fuerit, sic ut Canonicus veluti codex a Spiritu S. dictatus, & culta ea & observata sit: quod legisse me apud Mabillonium memineram in Saeculis Benedictinis, atque etiam alibi; sed memoriâ deinde repetens, & ipsis Monachis consulere velle hunc poenitentialem Ordinem, uti monitum illud prodit superiore pag. 2. datum: „ adducat „ eum ante Altare si est Presbyter, aut Monachus „; me statim recipiens, nihil conjecturis illis opus esse constitui, sed accommodâ distributione accusationem intelligendam esse: nempe ut Clericus de violatis Canonibus; Monachus de infracta B. Benedicti regula sese accusent.

Digitized by Google

ri, & tibi, Sacerdos Dei, omnia peccata mea, quae a juventute usque in hanc horam perpetravi, vel feci. Veniam peto, & culpabilem exinde recognosco me, Christe Salvator mundi; qui vivis & regnas in saecula saeculorum. Amen. =

Post haec manifestet si quid *specialiter* vult confiteri (1). Deinde Sacerdos judicium illi det, secundum quod illi rectum visum fuerit: & post datum judicium dicat absolutionem: „ Misertus sit tibi omnipotens Deus, & donet tibi „ indulgentiam, & remissionem omnium peccatorum, per„ fectamque emendationem vitiorum tuorum, & tueatur „ te ab omnibus hostibus tuis visibilibus, & invisibilibus: „ detque tibi hoc fideliter agere in praesenti saeculo, qua„ tenus feliciter valeas ad vitam aeternam pervenire. „ Amen. „

Tunc imponat manum super illius caput (2), et dicat: „ Benedicat tibi Deus Pater omnipotens, qui te creavit in „ carne. Sanet te Deus Filius, qui propter te passus est „ in cruce. Illuminet te Deus Spiritus Sanctus, qui in te fu„ sus est in baptismo. Sanet te Sancta Trinitas, & Unitas „ excelsa omni satietate (3) perpetua: corpus tuum irradiet, „ sensum tuum dirigat, & ad supernam gloriam te perdu„ cat. Omnes Sancti Angeli, et Archangeli, Patriarchae, „ & Prophetae, Apostoli, & Martyres, Confessores, et „ Virgines intercedant pro te ad Dominum nostrum Jesum „ Christum: & omnes benedictiones ejus, quae scriptae „ sunt in veteri, & in novo testamento in te descendant, „ teque defendant, ut habeas hic centuplum, & vitam „ aeternam possideas, ab omni dolore, & ab omni tribula-

(1) Haec verba aliam a memorata generali confessionem postulant: distinctam scilicet atque enucleatam criminum patratorum.

(2) Impositio manuum mera Sacramenti poenitentiae caeremonia est V. s. Th. III. par. q. 84. a. 4. Nunc in Rituali Rom. praecipitur, ut Confeſſarius, *dextera versus poenitentem elevata*, dicat: *Indulgentiam &c.*

(3) *Sanitate* legit aptius Poenitentialis apud Muratorium; nescio an Bobiensis, an alius; nam ex duobus unum arbitratu suo ipse Muratorius fabricavit.

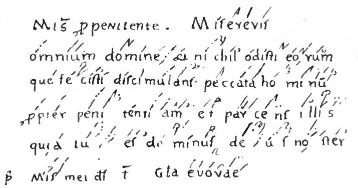
„ tione & angustia , atque peccato eripiat te Christus Filius
„ Dei ; qui cum Patre , & Spiritu Sancto „ .

„ Alia . Benedicat te Deus coeli , adjuvet te Christus
„ Filius Dei vivi , illuminet te Spiritus Sanctus : corpus tuum
„ in servitio suo custodire , & conservare Deus faciat die-
„ bus , ac noctibus , mentem tuam illuminet , gratiam ad
„ profectum animae tuae in te augeat : ab omni malo te li-
„ beret : dextera sancta sua te protegat ac defendat : qui
„ Sanctos suos semper adjuvat , ipse te adjuvare & consolari
„ dignetur hic in praesenti vita , & in futura . Amen . „

„ Benedicat te Dominus , et custodiat te : ostendat fa-
„ ciem suam tibi, et misereatur tui : convertat Dominus vul-
„ tum suum ad te , & det tibi pacem ; qui vivit & regnat. „

Absolutio . „ In ea potestate (require retro & alias
„ absolutiones in laic. poenit.) „ .

MISSA PRO PŒNITENTE (1) .

(1) Do specimen notularum musicarum nostri Codicis (Bononiâ ad me missum a cl. Mingarellio nostro) . Antiquissimae eae sunt , & praecedunt tempora Guidonis Aretini . Simillimae nostris sunt eae ;

(1) Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui secundum magnam misericordiam tuam peccata poenitentium deles, & in te sperantium, celeri pietate succurre famulo tuo Ill.: quaesumus, remissionem tribue peccatorum, & vota placatus assume: renova in eum, piissime Pater, quidquid terrena fragilitate corruptum est, quidquid diabolica immissione violatum est: miserere, Domine, gemituum ejus: miserere lacrymarum, ut de moerore in gaudium per tuam misericordiam transferatur. Per &c.

Lectio Isaiae Prophetae. Haec dicit Dominus: lavamini: mundi estote &c. *usque ad* bona terrae comedetis; dicit Dom. omnipotens.

Graduale (2). Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima. Misit de coelo, & liberavit me: dedit in opprobrium conculcantes me. Alleluja. ℣. Salvum fac servum tuum, Deus meus sperantem in te. Alleluja. ℣. Deus judex justus, et patiens numquid irascitur per singulos dies?

quibus respetsus est Gradalis liber antiquissimus Angelicae biblioth., qua de re consului P. Augustinum Georgium Augustinianae familiae ornamentum. De hoc gradali libro sic Jo. Bapt. Donius diss. de mus. sacra in Lyra Barberina tom. I. pag. 272.: „ Quod pertinet ad Gre-
„ gorianum cantum, egregium illius monumentum, ac fortasse uni-
„ cam superest (*non ita: namque alia supersunt*) in biblioth. Augu-
„ stin. hujus Urbis; codex videlicet antiquissimus, Graduale inscri-
„ bitur, & Gregorianae aetati, ut adparet, vel suppar, vel paullo
„ recentior; in quo sacrarum modulationum magna pars ... notis con-
„ ceptae vetustissimis, & longe ab iis, quae vel aetate nostra, vel
„ Guidoniano saeculo frequentabantur, diversis &c. „. De notulis id genus Trombellius egit in libro, quem de codicum aetate distinguenda scripsit. Vide etiam praeclarum P. Martinii opus de musica, & cl. Gerberti Abbatis Silvae nigrae elaboratos libros de cantu & musica sacra.

(1) Hae missae exactae sunt ad normam plurimarum, quae prostant in Sacramentariis Rom. Ecclesiae. Nemo negaverit, fuisse has celebratas, ut fructus, quem *specialem* vocant, poenitentis esset, cujus nominis perpetua inter orandum a Sacerdote mentio instituebatur. Scio in invidiam has missas adduci ab nonnullis; sed nae illi peccant vehementer in sacram antiquitatem, in ipsumque Missae Canonem antiquissimum; quod ipse Muratorius affirmat diss. LXVIII.

(2) Cum iisdem notis musicis vetustissimis.

Digitized by Google

Matth. (1) In illo (tempore) vidit Jesus publicanum nomine Levi sedentem ad theloneum, & ait illi : sequere me. Et, relictis illis omnibus, surgens secutus est eum. Et fecit convivium magnum Levi in domo sua, & erat turba multa publicanorum, & illorum qui cum illis erant discumbentes. Et murmurabant Pharisaei, et Scribae eorum dicentes ad discipulos suos (2) : Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bibitis? Et respondens Jesus dixit ad illos : non egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent. Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam.

Offert. Miserere mihi, Domine, secundum magnam misericordiam tuam : dele, Domine, iniquitatem meam.

Secret. Deus omnipotens, Deus misericors, Deus clemens, qui indulgentiam tuam nulla temporum lege concludis : suscipe preces & hostias, quas tibi pro indulgentia famuli tui Ill. deferimus, ut & peccatorum veniam ei misericors largiaris, & cordis ejus recta desideria implere digneris. Per &c.

Comm. Dico vobis : gaudium est Angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente.

Postcomm. Deus, qui misericordiae tuae petentibus auxilia, & prospera tribuis, & adversa depellis; universa obstacula, quae famulo tuo (famulae tuae) Ill., adversantur, expugna, ut remotis tentationibus universis, indefessa gratiarum actione te laudare mereatur. Per &c.

MISSA IN RECONCILIATIONE POENITENTIS.

OMnipotens, & misericors Deus, qui peccatorum indulgentiam in confessione celeri posuisti : succurre famulo tuo Ill., ut quem catena constringit vitiorum, magnitudo tuae pietatis absolvat. Per.

(1) Evangelium Matthaei. Notandum tamen : Evangelii faciem, quae hîc exhibetur, majore ex parte desumptam esse ex Lucae V. v.27. seqq.

(2) *Ejus* Lucae v. 30. Matth. v. 11.

Secreta. Respice, quaesumus Domine, ad preces famuli tui Ill., qui se tibi corde, & mente peccasse graviter, confitetur: & praesta, ut per oblationem tui Corporis, & Sanguinis, quam tibi pro ipso offerimus, ei veniam impetrare valeamus. Per.

Postcom. Refecti, Domine, donis tuis te supplices exoramus, ut converso famulo tuo Ill. ad viam justitiæ fontem lacrymarum largiaris, & ne ultra lugenda committat.

ITEM MISSA PRO POENITENTE.

SI iniquitates observaveris Domine, Domine quis sustinebit? Quia apud te propitiatio eſt, Deus noster. Psalm. De profundis.

Orat. Deus, qui justificas impium, & non vis mortem peccatorum, majestatem tuam suppliciter deprecamur, ut famulum tuum (famulam tuam) Ill. de tua misericordia confidentem coelesti protegas benignus auxilio, & assidua protectione conserves; ut tibi jugiter famuletur, & nullis tentationibus a te separetur. Per.

Lectio ad Galatas. Fratres, si praeoccupatus fuerit homo in aliquo &c. *usque ad* sic adimplebitis legem Christi.

Graduale (1). Propitius esto Domine in peccatis nostris, nequando dicant gentes: ubi est Deus eorum. ℣. Adjuva nos Deus salutaris noster, & propter honorem nominis tui, Domine, libera nos. Alleluja (2). Deus judex justus. (*ut supra*).

Secundum Lucam. In illo &c. erant adpropinquantes ad Jesum publicani, & peccatores, ut audirent illum; & murmurabant &c. *usque ad* qui non indigent poenitentiâ. Per.

(1) Cum notis musicis, ut antea.

(2) „ Ceterum, ne quis cum in antiquis codicibus MSS. unicum *Al-* „ *leluja* cum suo Versu animadverterit, putet semel dumtaxat olim in „ Missa cantatum; noverit propterea unicum haberi *Alleluja*, quia idi- „ psum iisdemque musicis notis & semel & iterum & tertio etiam reca- „ neretur „. Ven. Card. Thomasius sub nomine *Cari* in antiq. lib. Missarum Romanae Eccl, Tom. V. pag. XXVIII. opp. ed. Vezzosii.

Offert. In te speravi , Domine ; dixi : tu es Deus meus : in manibus tuis tempora mea .

Secr. Suscipe , clementissime Pater , hostias placationis & laudis , quas ego peccator , & indignus tuus famulus tibi offerre praesumo ad honorem & gloriam nominis tui , & pro incolumitate famuli tui Ill. , ut omnium delictorum suorum veniam consequi mereatur . Per .

Comm. Ab occultis meis munda me , Domine , & ab alienis parce servo tuo .

Postcom. Purificent nos , quaesumus Domine , Sacramenta , quae sumpsimus , & famulum tuum Ill. ab omni culpa liberum esse concede , ut qui reatu conscientiae suae constringitur , de coelestis remedii plenitudine glorietur . Per .

Digitized by Google

APPENDIX

Othmari Allocutio de Confeſſione
ex Cod. perg. Mon. S. Galli.

Othmarus ad Discipulos. Quando volueris confeſſionem facere, noli erubescere, quia inde venit indulgentia, quia sine confessione non est indulgentia (*haec ratio, o Dallaec, non Monachos attingit tantum, sed fideles omnes*). In primis prosterne te humiliter in conspectu Dei in terra ad orationem, & roga Dominum Deum omnipotentem, & B. Mariam (*notent Haeretici Mariae SS. invocationem in liturgicis Ecclesiae precibus multo ante suum saeculum XIII. usurpatis*), cum Sanctis Apostolis, & Martyribus, & Confessoribus, ut ipsi intercedant pro te, ut Dominus omnipotens dignetur tibi dare sapientiam perfectam, & intelligentiam veram ad confitendum peccata tua. Et postea surge cum fiducia, & vera credulitate dic illo servo Dei, quem confessus es: Domino Deo omnipotenti confessus sum .... & Sanctis suis, & tibi Dei misso (*audis, haeretice? Non misso Ecclesiae, sed Dei*), quae feci: ex quo sapere incipi, in verbo, & in cogitatione, & in opere, aut in juramentis, & perjuriis, aut maledictis, & detractionibus, aut otiosis sermonibus, & per odium, vel iram, aut per invidiam, & concupiscentiam gulae, aut per somnolentiam, aut in sordidis cogitationibus, aut in concupiscentia oculorum, aut per voluptuosam aurium delectationem, aut pro asperitate pauperum, & tarde Christum in carcere visitavi, & peregrinos negligenter excepi, & secundum promissionem nostram baptismo hospitibus pedes lavare neglexi, (*nota baptismum pro aqua: nota etiam praeclarum hospitalitatis propositum apud monachos*), & infirmos tardius, quam oportet, visitavi; ... et Ecclesia jejunante prandire volui.... Quod aut psallendo, aut orando aliquoties aliud, quam oportet, cogitavi, & in conviviis meis non ea semper, quae sancta sunt, sed aliquoties, quae luxuriosa, vel detractiones locutus fui: & confessus sum tibi incredulitatem

meam ; quod fui sacrilegus , quod furavi , quod in sacro altare juravi , quod homicidium feci , & raptus fui ; & falsum testimonium dixi , & in malis , & in membris meis in concupiscentiam malorum phantasmatum .... me coinquinavi , & quod cum oculis meis vidi , quod mihi licitum non fuit , & quod cum auribus meis audivi , quod mihi licitum non fuit , aut audire neglexi , quod praeceptum est , aut ore locutus fui , quod licitum non fuit , aut silui , quod loqui debui .... & quod volens , aut nolens , aut sciens , aut insciens contra Dei voluntatem cogitavi , aut locutus fui , vel operatus ; omnia fiant in pura confessione . Domino Deo omnipotenti confessus sum , & tibi Dei amico , & Sacerdote , & rogo te cum humilitate , ut digneris orare pro me infelice , & indigno , ut mihi dignetur pro sua misericordia Dominus dare indulgentiam peccatorum meorum .

Ordo ad dandam Poenitentiam , ac reconciliandos Poenitentes .

Ex nobilissimo Ritual. ined. Veliterno XI. Saec. apud Emum Card. Borgia (vid. monitum ad Lectorem init. hujus lib.).

Cum aliquis venerit ad Sacerdotem confiteri peccata sua , dicat apud se Sacerdos orationem hanc :

Domine Deus omnipotens propitius esto etc. (ut apud Morinum de antiq. Poenitent. pag. 13. variae Lectiones . Ut me pro peccantibus . Pro famulo tuo ante conspectum gloriae tuae poenitere cupienti effundo , ut pariter eum . Crimine illaesum) .

De hinc interroget eum diligenter , si recte credit , & ne forte alicui iram , vel odium teneat , & si vult parcere iis , qui in se peccaverunt , & si vult abstinere a peccatis , quae hactenus gessit , & emendare , si quid alicui abstulit . Et cum promiserit haec omnia se facturum , tunc canat Sacerdos Psalmum hunc :

Benedic. anima mea Dominum , & omnia *usque* Renovabitur sicut aquilae &c.

De hinc dicat Orationem hanc :

Deus, ſub cujus oculis omne cor &c. (ut apud Martene T. 2. de antiq. Eccleſiae Ritib. pag.45.).

Sequitur.

Precor Domine clementiam &c. (ut apud Morinum loco laud. pag. 23.).

De hinc faciat eum confiteri peccata ſua. Deinde interroget eum, quale miniſterium facit. Et ſi eſt comes, aut judex, dicat illi, ut non accipiat praemia, non judicet injuſte. Si eſt eſcarius (*nempe cellarius, cui ſcilicet potus, & eſcae cura eſt*), non teneat annonam etc. (ut apud Martene Tom. 2. laud. pag. 90. uſque ad verba: Et ei omnia peccata dimittet, tantum ſi emendaverit).

Tunc dicat Sacerdos:

Chriſtus Filius Dei, qui ſcit fragilitatem &c. (ut apud Morinum loco laud. pag.25. Varian. lectio. Cogitando, vel delectando, loquendo).

Indulgentiam, & abſolutionem, & remiſſionem omnium peccatorum tuorum, & ſpatium verae poenitentiae tribuat tibi omnipotens, & miſericors Dominus. ℟. Amen.

Kyrie, Chriſte, Kyrie. Pater noſter.

Capitula.

Domine non ſecundum &c. (ut apud Morin.,ibidem uſque ad verba: Et clamor meus).

Oratio.

Exaudi Domine preces noſtras &c. (ut ibidem).

Oratio.

Domine Deus noſter, qui offenſione noſtra &c. (ut ibidem).

Oratio.

Adſit, quaeſumus Domine, huic Famulo &c. (ut ibidem).

Alia.

Precamur Te Domine, ut intercedentibus &c. (ut ibidem).

Alia Oratio.

Praeſta Domine huic famulo tuo &c. (ut apud Martene Tom.2. de antiq. Eccleſ. Ritib. pag.42.).

Ordo ad dandam poenitentiam.

(Ex Cod. MS. Saec. XI., spectante olim ad monasterium S. Angeli de Cajeta, nunc existente in bibliotheca Farfensi sign. litt. R., in 4., in quo continetur regula S. Benedicti, missa pro peccatis, Kalendarium, & cetera, tum ad pag. 44. habetur Ordo ad visitandum infirmum, quem excipit ad pag. 45. Ordo ad dandam poenitentiam).

Sac. Vis agere veram poenitentiam? Res. Volo. Sac. Dominus dicit in Evangelio: Si non remiseritis hominibus peccata eorum, non remittentur vobis peccata vestra, & si dimiseritis, dimittentur vobis. It. Sac. Tu homo, qui confiteris Domino Deo tuo, intellige peccata, quae sunt projicienda, & projice a te, ut possis in vitam aeternam coram Deo, & cum omnibus Sanctis gaudere; hoc est mala cogitatio, otiosus sermo, invidia, detractio, maledictio, murmuratio, cupiditas rei alienae, vanagloria, iracundia in longo tempore, avaritia, falsum testimonium, gula, ebrietas. Fuisti negligens de sacrificio per vomitum? Furasti sacras reliquias Sanctorum pro cupiditate terrena? Maledixisti Patri, vel Matri? Rapuisti res alienas? Fuisti infidelis seniori tuo? Fecisti adulterium cum consanguinea tua, aut cum alia? Fecisti opera in die Dominico? Perdidisti Missam in festivitatibus Sanctorum, aut in die Dominico? Fecisti sacrilegium, idest de domo Dei aliquid furatus es? Fecisti incendium? Fecisti homicidium, aut voluisti, aut consensisti, aut adjuvisti? Postquam tuam uxorem habuisti, fornicatus es cum alia? Memor esto facinorum tuorum, & dic mihi: jejunasti bene in quadragesima, & in quatuor temporibus anni, vigiliis Apostolorum, vigilia Sanctae Mariae, vigilia omnium Sanctorum? Jurasti ad evangelium, seu in altare, vel in cruce consecrata, aut in manu Sacerdotis? Si fecisti, & hoc non observasti, III. ann. poen. Si maledixisti per furorem, habuisti invidiam, fuisti detractor, dixisti verba otiosa, VII. dies poen. Habuisti odium in quemlibet, quantos dies fuisti permanens, tantos dies

poeniteas. Habuisti concupiscentiam de causa, quam non licuit, cogitasti quod non debuisti, VII. dies poen. Si stando in Ecclesia audiens sacras lectiones locutus es saecularia, vel otiosa verba, XX. dies poen. Si fecisti ligaturas, aut incantationes, III. ann. poen. Fecisti adulterium cum muliere aliena, aut cum vidua, aut cum sanctimoniali, aut cum meretrice, VII. ann. poen. Presbyter, XII. ann. poen., Diaconus, & Monachus, X. Clericus, & Laicus, VII. Fecisti homicidium voluntarie, VII. ann. poen. Si sine voluntate, III. ann., si in bello cum Rege, XL. dies. Si quis furaverit bovem, equum, aut fregerit domum, III. ann. De falso testimonio VII. ann. De virgine VII. ann. aut marito eam cum tuo expendio vel dote tradas. Si non diem Dominicum observasti, aut comedisti furtum, vel morticinum, VII. dies. Trigamus, vel bigamus, V. ann. Judicasti cuilibet non rectum, XL. dies. Si vomisti per ebrietatem, VII. dies. Nupsisti cum muliere retro, XL. dies. Si per consuetudinem, VII. ann. Incendisti aream, vel domum plenam, VII. ann. Si te coinquinasti quocunque modo, quantos dies fecisti, tantos dies poen. Si qua mulier necat partum suum ante XL. dies, I. an. poen., si autem post XL. dies III. ann. Mulier si duobus fratribus nupserit, VII. ann. Mulier, si infantem suum oppresserit, & paganus (*Pagani interdum appellabantur infantes, quorum certis ex causis differebatur baptismus*) fuerit, VII. ann. Si baptizatus, III. ann. Si quis fornicaverit, ut Sodomitae, Episcopus XXV. ann., V. in pane & aqua, & ab omni officio deponatur, & peregrinando finiat vitam suam. Si autem senex & aeger fuerit, carceribus tenebrarum reclusus poeniteat omnibus diebus vitae suae. Presbyter, XV. ann., V. in pane & aqua, & deponatur. Diaconus, & Monachus, X., III. in pane & aqua. Clericus & Laicus, VII., II. in pane & aqua, & omnes hi a vino, & carne se abstineant, nisi infirmitas acciderit. Qui cum cognata, aut cum sorore, aut cum commatre fornicaverit, Episcopus, XV. annis, Presbyter, XII., Diaconus, & Monachus, X., Clericus, & Laicus, VII., omnes hi III. in pane, & aqua. Si cum

animalibus coinquinatus fuerit, XX. ann. poen. Falsi testes a communione priventur, donec resipiscant. Si quis Clericum occiderit, arma relinquat, & Deo serviat. Si quis maleficio suo aliquem occiderit, VII. ann. Cujus parvulus per negligentiam sine baptismo moritur, III. ann. Infirmus & paganus commendandus est Presbytero; si per ejus culpam sine baptismo moritur, deponatur. Si qua mulier invenerit juxta se infantem mortuum, & tenet, ut per eam mortuus non fuisset, jejunet hebdomadas IIII. Si qua mulier posuit infantem in cuna, sive in alio loco, & invenerit eum mortuum, non est mulier de hoc facto culpanda.

Tunc dicat poenitens.

Peccavi, Domine, peccavi, miserere mei, quia pondera peccatorum me gravant, non valeo surgere, nisi tu, qui pius & misericors es, jubeas. Exsurge, Domine, adjuva me, & libera me propter nomen tuum.

Tunc prosternat se in terram, & dicat.

Mea culpa, mea culpa; multa sunt, Domine, peccata mea, quae dinumerare non possum, in quibus peccavi, cogitando, loquendo, operando; propterea, precor te, ora pro me ad Dominum Deum nostrum.

Misereatur tibi omnipotens Deus, indulgeat tibi universa delicta tua, praeterita, praesentia, & futura, liberet te ab omni malo, confirmet te in omni opere bono, & ad vitam una cum Sanctis suis perducat aeternam. Amen. Intercedente pro te beata, & gloriosa, semperque Virgine Dei genitrice Maria, & beato Petro principe Apostolorum, qui habet potestatem ligandi, atque solvendi, & omnibus Sanctis, absolvat te Christus ab omnibus peccatis tuis, & constituat te consortem Sanctorum in vitam aeternam. Amen.

Confiteor tibi, Domine pater coeli, & terrae, tibique benignissime Jesu cum Spiritu Sancto coram Sanctis An-

gelis tuis, & coram praesenti altario tuo, & coram hoc Sacerdote tuo, quia in peccatis nutritus, & in peccatis post baptismum usque ad hanc horam sum conversatus. Confiteor etiam, quia peccavi nimis in superbia, tam visibili, quam invisibili, in inani gloria, in extollentia, tam oculorum, quam vestium, & omnium actuum meorum, in invidia, in odio, in avaritia tam honoris, quam pecuniae, in ira, in tristitia injusta, in acedia, in ventris ingluvie, in commessationibus, in ebrietate, in fabulis otiosis, in osculis, in amplexibus illicitis, in fluxu seminis mei dormiendo, sive vigilando, sive concupiscentiis malis, in luxuria sodomitica, in femoribus, in genitalibus meis, & in omni genere fornicationis, in adulteriis, quae ego feci, & aliis facientibus consensi, in sacrilegiis, in perjuriis, in furtis, in rapinis, in homicidiis omni modo operatis, fidem, spem, & charitatem minime habendo, vel sperando, in accipiendo Corpus, & Sanguinem Domini semper indigne, in exhortationibus & adulationibus malignis, in ignorantia, in negligentia, in subreptionibus, in dandis, & accipiendis muneribus & usuris, in praelationibus, in dispensandis, & distrahendis male rebus ecclesiasticis, in subtrahendis eleemosinis, in pauperibus exasperandis, in hospitalitatibus, & receptionibus pauperum, in despectione propinquorum, in oppressione pauperum, in afflixione gregis mihi commissi, non visitando etiam infirmos fratres meos, sed neglectui habui eos secundum (*contra*) evangelicum praeceptum, in carcere positos non visitando, non mortuos sepeliendo, non pauperes vestiendo, non esurientes recreando, non sitientes potando, solemnitatibus Sanctorum, & Dominicis, ac festivis diebus celebrationem debitam, & honorem non impendendo, nec sobrie, ac caste in eis vivendo, mihi suadentibus malum consentiendo, petentibus, potius quam adjuvando, nocendo, nec miscredenter audiendo, propinquis, nec non praelatis, ac subditis detrahendo, amicis, & benefactoribus meis fidem non servando, conscientiam mundam intuendo, in ecclesiam Dei superbe intrando, stando, resistendo, & egrediendo, otiosis fabulis, ac turpibus colloquiis in

ea cum aliis insistendo, vasa sancta, ac ministerium sanctum polluto corde, & manibus immundis tangendo, orationem, & psalmodiam, atque officium divinum in ecclesia Dei negligenter faciendo, & audiendo, in cogitationibus etiam pessimis, in meditationibus perversis, in suspitionibus falsis, in judiciis temerariis, in consensu malo, & consilio iniquo, in concupiscentia carnali, & delectatione, ac pollutione immunda, in verbis otiosis, & superfluis, luxuriosis, atque contumeliosis, in mendaciis, in falsitatibus, in juramentis multis modis & diversis, in detractionibus assiduis, in rixis, ac discordiis seminandis, in irrisionibus, in otiositate, in temptatione, in aemulatione, in dolositate, in malignitate, in susurratione, in inani laetitia, in omni malo linguae, in murmurationibus, in blasphemiis, in scurrilitatibus, in cachinnis, in somnolentiis, in maledictis, in conviciis, in turpiloquiis, in insultationibus, in dissimulatione, in vigiliis Deo contrariis, in transgressione praeceptorum Dei, negligentia proposita mihi in dilectione Dei, ac proximi, in visu, auditu, gustu, odoratu, & tactu superfluo, & immundo, & omnimoda cogitatione, loquutione, voluntate, & actione perditus sum, quum in his & in omnibus aliis vitiis, quibus cum humana fragilitas contra Deum & creatorem meum aut cogitando, aut loquendo, aut operando, aut delectando, aut concupiscendo peccare potest, in omnibus me peccasse, & reum in conspectu Dei super omnes homines esse cognosco, & confiteor; & ideo supplico vos omnes, Sancti Angeli, atque omnes Sancti Dei, & te, venerande Sacerdos, in quorum conspectu haec omnia confessus sum, ut testes mihi sitis in die judicii contra hostem diabolum, ut (forte *ea*) omnia me confessum fuisse. Obnixe etiam te, Sacerdos Dei, exposco, ut intercedas pro me, & pro peccatis meis ad Dominum Deum nostrum, quatenus de his, & aliis omnibus sceleribus meis veniam, & indulgentiam per merita, & intercessionem omnium Sanctorum assequi merear, ut non gaudeat de me inimicus meus, & non glorietur adversus me in die judicii, dicens, peccata, & scelera mea me tacuisse, & confes-

sum non fuisse, sed sit gaudium in coelo de me, sicut Dominus in evangelio dixit de uno peccatore poenitentiam agente.

Tunc dicat Sacerdos.

Tu homo, qui mihi confessus es peccata tua coram Deo, & omnibus Sanctis, qui fidem Sanctae Trinitatis, & remissionem peccatorum credis, in hac potestate ligandi, atque solvendi, quam tradidit Deus beato Petro Apostolo, aliisque Apostolis, & quae pertinet ad successores illorum Pontifices, & Sacerdotes (*En, unde potestas, quam Dallaeus praetoriam per amarulentiam vocat*), & tantum quantum nobis concessum est, & de his peccatis un (ita in codice; an *unice?*) mihi confessus es, absolutus sis per misericordiam Dei, ut diabolus tibi nec nocere, nec te dampnare possit, sed virtus Christi habitet in te, protegatque te omnibus diebus vitae tuae, & postquam discesseris ab hoc saeculo, suscipiat te Christus in gloria coelesti, & in consortio Sanctorum. Qui cum Patre.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE